

İSA, RABBİLER VE MADENİ PARA ÜZERİNDEKİ RESİM

Arthur WASKOW*

Çev. Süleyman TURAN**

İsa'nın hayat hikâyesinin en meşhur ve en karmaşık bölümlerinden biri, imparator Sezar'ın madeni para üzerindeki resmiyle ilgili bir olayın anlatıldığı hikâyedir. Hikaye, Matta 22:15-22, Markos 12:13-17 ve Luka 20:19-26'da zikredilmektedir.¹

* *Torah of the Earth: Exploring 4000 Years of Ecology in Jewish Thought* isimli kitabın editörü, *Trees, Earth and Torah* isimli kitabın da yardımcı editörü olan Prof. Arthur Waskow, 1983 yılında Shalom isimli merkezi kurmuştur ve halen de aynı merkezin yöneticiliğini yapmaktadır. 1996'da Birleşmiş Milletler tarafından dünyadaki dini ve entelektüel liderler arasında seçilen kırk kişiden biri olan Waskow, İstanbul'da yapılan Habitat II toplantısına da katılmıştır.

Bu makale editörlüğünü Beatrice Bruteau'nun yaptığı *Jesus Through Jewish Eyes* (Newyork 2003) isimli kitabın 99-102 sayfalarının çevirisidir.

** Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. suleyman_turan@hotmail.com.

¹ "Bunun üzerine ferisiler çıkıp gittiler. İsa'yı, kendi söyleyeceği sözlerle tuzağa düşürmek amacıyla bir düzen kurdular. Herod yanlılarıyla birlikte gönderdikleri kendi öğrencileri İsa'ya gelip, «Öğretmenimiz» dediler, «senin dürüst biri olduğunu, Tanrı yolunu dürüstçe öğrettiğini, kimseyi kayırmadığını biliyoruz. Çünkü insanlar arasında ayırım yapmazsın. Peki, ne dersin, söyle bize, Sezar'a vergi vermek Kutsal Yasa'ya uygun mu, değil mi?» İsa onların kötü niyetlerini bildiğinden, «Ey ikiyüzlüler!» dedi. «Beni neden sınıyorsunuz? Vergi ödemekte kullandığınız parayı gösterin bana!» O'na bir dinar getirdiler. İsa onlara, «Bu resim, bu yazı kimin?» diye sordu. «Sezar'ın» dediler. O zaman İsa onlara, «Öyleyse Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını da Tanrı'ya verin» dedi. Bu sözleri duyunca şaşkınlıkla, İsa'yı bırakıp gittiler" (Matta 22:15-22).

"Daha sonra İsa'yı söyleyeceği sözlerle tuzağa düşürmek amacıyla ferisilerden ve Hirodes yanlılarından bazılarını O'na gönderdiler. Bunlar gelip İsa'ya, «Öğretmenimiz» dediler, «senin dürüst biri olduğunu, kimseyi kayırmadan, insanlar arasında ayırım yapmadan Tanrı yolunu dürüstçe öğrettiğini biliyoruz. Sezar'a vergi vermek Kutsal Yasa'ya uygun mu, değil mi? Verelim mi, vermeyelim mi?» Onların ikiyüzlülüğünü bilen İsa şöyle dedi: «Beni neden sınıyorsunuz? Bana bir dinar getirin bakayım.» Parayı getirdiler. İsa onlara, «Bu resim, bu yazı kimin?» diye sordu. «Sezar'ın» dediler. İsa da onlara, «Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını da Tanrı'ya verin.» dedi. İsa'nın sözlerine şaşkınlıkla kaldılar" (Markos 12:13-17).

"İsa'nın bu benzetmeyi kendilerine karşı anlattığını fark eden din bilginleriyle baş kahinler O'nu o anda yakalamak istediler, ama halkın tepkisinden korktular. İsa'yı dikkatle gözliyorlardı. O'na, kendilerine doğru kişiler süsü veren muhbirler gönderdiler. O'nu, söyleyeceği bir sözle tuzağa düşürmek ve böylelikle valinin yetki ve yargısına teslim etmek istiyorlardı. Muhbirler O'na, «Öğretmenimiz,

→

Hikâye, neredeyse geçtiği üç yerde de aynıdır. Hikâyeye göre İsa'nın Ferisiler arasındaki bazı muhalifleri İsa'nın kendisini tutuklatacak bir şeyler söylemesini sağlamak için onu tuzağa düşürmek amacıyla bir grubu ona göndermiştir. ["Ferisiler, reformları ve Torah'ın yeniden yorumlamalarını başlatan, Roma istilası karşısında fakirlere destek çıkan dini gruptu." Bazı uzmanlar bugün İsa'yı radikal kanadındaki insanlar arasında yer alan bir ferisi olarak görmektedir. Bu durumda bir bütün olarak "ferisiler", belki de onun muhalifleri değildi. Fakat ferisiler arasında bazıları ona muhalifti.]

Hikâyeye göre onlardan biri İsa'ya şöyle sorar:

"Öğretmenimiz (Rabbi), senin doğru olanı söyleyip öğrettiğini, insanlar arasında ayırım yapmaksızın Tanrı yolunu dürüstçe öğrettiğini biliyoruz. Bize bu konudaki hükmünü ver. Roma imparatoruna (Sezar'a) vergi vermemiz Kutsal Yasa'ya uygun mu, değil mi?"

Soru karşısında onların hilesini anlayan İsa, onlara şöyle karşılık vermiştir: "*Bana gümüş bir para gösterin. Bu paranın üzerindeki resim ve yazı kimin?*"

Bu nokta üzerinde biraz duralım. -İsa'ya yapılan- "Hile" neydi? Madeni paranın üzerinde Sezar'ın resmi ve "ilah" (*Divus*) yazısı olduğu için bu paranın kullanımı Yahudi yasasına göre putperestlik olarak değerlendirilebilir ve bu yüzden yasaklanabilirdi. Bununla beraber Roma yasasına göre de vergilerin ödenmesi gerekmektedir. Bu açıdan "hile" şuydu. İsa, bir şekilde cevap vermek suretiyle Yahudi yasasını, diğer şekilde cevap vermek suretiyle de Roma yasasını ihlal etmiş olacak bu yüzden de tutuklanmış olacaktı. Fakat İsa, soruya tam olarak cevap vermedi. Bunun yerine onların sorusuna soruyla karşılık verdi. [Soruya soruyla karşılık vermek, eski bir Yahudi âdetiydi. Yahudi geleneğinde "Niçin bir Yahudi bir soruya soruyla karşılık verir?" sorusuna "Neden olmasın?" cevabı verilir].

Matta, Markos ve Luka'ya göre İsa, "*Bu paranın üzerindeki resim kimin?*" şeklinde soruya soruyla karşılık verince ona meydan okuyan adam "*Sezar'ın*" dedi. Daha sonra İsa, onlara şöyle dedi: "*Öyleyse Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını da Tanrı'ya verin.*" Matta, Markos ve Luka, İsa'nın bu cevabının muhaliflerini şaşırttığını bunun üzerine onların oradan uzaklaşarak onu yalnız bıraktığını ifade eder.

2000 yıldır Hıristiyanlar, İsa'nın bu cevabının ne anlama geldiği üzerinde tartışmaktadırlar. Sezar'ın hakkı nedir? Tanrı'nın hakkı nedir? Cevap, hayatın iki farklı alanına mı işaret etmektedir? Bir alanda Sezar, diğer alanda Tanrı mı kural koymaktadır? Bu cevap, Tanrı'nın otoritesinin manevi dünya ile, Sezar'ın otorite-

→

senin doğru olanı söyleyip öğrettiğini, insanlar arasında ayırım yapmaksızın Tanrı yolunu dürüstçe öğrettiğini biliyoruz. Sezar'a vergi vermemiz Kutsal Yasa'ya uygun mu, değil mi?" diye sordular. Onların hilesini anlayan İsa onlara, «Bana bir dinar gösterin» dedi. «Üzerindeki resim ve yazı kimin?» «Sezar'ın» dediler. O da onlara, «Öyleyse Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını da Tanrı'ya verin» dedi. Onlar İsa'yı, halkın önünde söylediği sözlerle tuzağa düşüremediler. Verdiği cevaba şaşarak susup kaldılar" (Luka 20:19-26) [ç. n.].

tesinin de maddi dünya ile ilgili olduğu anlamına mı gelir? Peki biz sınırları nasıl belirleyeceğiz? Soruyu soranlar niçin oradan uzaklaştılar? Basitçe söyleyecek olursak onların oradan uzaklaşmasının sebebi içine çektikleri ikilemden İsa'nın sakinması ve cevabından dolayı tutuklanmaması mıydı? Yoksa cevapta daha derin bir anlam mı vardı? Cevap basitçe bir "koan" mıydı? (Koan, soru soran kimseyi aldığı cevap karşısında daha derin bir soru araştırmaya ya da bilgilenmeye zorlayan cevaptır.)

Şimdi, MS 500 yılına kadar bir kısmı Babil'de bir kısmı da İsrail topraklarında yaşayan binlerce rabbinin bilgelik sözleri, tartışmalar, diyaloglar, hikâyeler, felsefi açıklamalar ve pratik kararlarından oluşan Babil Talmudu'ndan bir pasaj aktaralım. Bu pasaj, Sanhedrin 38a'da yer almaktadır.

"Rabbilerimiz şunu öğretmiştir: İlk insanoğlu olan Adem, bütün hükümdarların üzerindeki hükümdarın büyüklüğünü göstermek için tek bir şahıs olarak yaratıldı. (Roma imparatoru gibi) bir insan kural koyucu bir kalıptan çok sayıda madeni para bastırıldığından dolayı onların hepsi aynı resmi taşır ve hepsi aynı gözüktür. Fakat Tanrı, bütün insanoğlunu Âdem'inki gibi² ilahi surette yani kendi suretinde yarattı. İnsanların hiçbiri birbirine benzemez."³

Bu nokta üzerinde biraz duralım. Rabbiler, dünyanın paraları üzerinde resmi bulunan bir hükümdar imajı ile insanlığın çok sayıda "parası" üzerinde yer alan sonsuz hükümdar imajı arasında bir karşılaştırma yapmıştır. İmparatorluğun paralarının tek biçimde oluşu bir imparatorun gücündeki sınırları açıkça ortaya koyarken insanların yüzlerinin bir birlerinden çok farklı olması Tanrı'nın birliğini ve sonsuzluğunu gösterir.

Şimdi İsa'nın hikâyesini el kol hareketlerini de dikkate alarak yeniden ele alalım. [Daha sonra İsa, kolunu soru soranın omzuna koyar ve ona sorar. "Bu paranın üzerindeki resim kimin?"]

İsa, "Bu paranın üzerindeki resim kimin?" diye cevap verince ona soru soran kimse "Sezar'ın" şeklinde cevap verir. Belki de İsa'yı tuzağa düşürmek isteyen kişi bir cevap mırıldanır belki de buna ihtiyacı yoktur. Bu karşılıklı konuşma İsa, "Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya verin." ifadesini kullanıncaya kadar devam eder.

Cevapta ve İsa'yı tuzağa düşürmek isteyen kişinin gidişinde derin bir anlam vardı. İsa, sorudan sakınmakla kalmadı ikilemden de kaçtı ve "vergîyi verin" ya da "vergîyi vermeyin" şeklinde bir şey söylemesinden çok daha fazla radikal bir tarzda cevap verdi. İsa'nın cevap veriş tarzı son derece radikal olmasına rağmen tutuklanması için geçerli bir sebep ortaya koymamıştır.

² Tekvin 1:27.

³ Tractate Sanhedrin, Folio 38a, *Soncino Babylonian Talmud*, trans. Rabbi I. Ebstein, Soncino Press, London 1935–1948, <http://www.come-and-hear.com/tcontents.html> (25.07.2004) [ç. n].

İsa, maddi ve manevi dünya arasında bir bölünmeyi ileri sürmemiş, aksine meseleyi yeniden tanımlamıştır:

“Bütün benliğini sana Tanrısallık damgasını vuran birine sun. Sen - rabbilerden biri olan, rabbi kardeşim- bu hikâyenin düğüm noktasının bu olduğunu biliyorsun. Yaptığım her şey sana hatırlatmaktır.”

Mesele çıkarıcı şahıs dinleseydi dünya parası çok az problem olacaktı. Ancak aniden karşı karşıya kaldığı hayati sorudan rahatsız olduğu için oradan uzaklaşmıştı.

Bu noktada şunu sorabiliriz. Niçin hikâyenin sahip olduğumuz üç versiyonunda da ifade ettiğimiz husus yer almamaktadır? Hıristiyan geleneği, hem bu dini ortadan kaldırmak için imparatorluktan gelen tehlikelerle hem de tesis edilmiş bir kilise olmak için imparatorluktan gelen bir çağrıyla karşı karşıya olduğu için muhtemelen ifade sansürden geçirilmiştir. Ya da muhtemelen İsa bu sözleri söylemeye asla gerek duymamıştır. Çünkü ona soru soran ferisiler bu noktayı çok iyi anlamışlardı. Her şeye rağmen, Talmud'ta geçen pasaj temelinde Tanrı'nın Ademdeki sureti ile imparatorun madeni para üzerindeki suretini mukayese eden öğretinin rabbiler arasında zaten iyi bilindiğini ifade edebiliriz.

Benim için biri Talmud diğeri Yeni Ahit'te geçen iki pasaja yönelik bu okuma tarzı daha büyük bütünlük ve daha derin anlam şeklinde iki düzeyi beraberinde getirir. İlk düzey şudur; İki pasajdan her biri diğerin anlamını zenginleştirir. Birlikte okumak, iki alana bölmek yerine siyasi ve manevi açıdan dünyayı birleştirir. Bu yorumda dünyevi bir imparatorun üzerinde ilahi hükümdarın hakimiyet kurma iddiası siyasi alemi içine alır. Tanrı, sınırsız farklılık ve hiç bitmeyen yenilemeler yaratabilir ve bu şekilde aynı şeyleri üreten imparatorluk hazinesinden çok daha zengindir. Fakat bu sadece felsefi ve biyolojik bir husus değildir. Çünkü Tanrı, bütün hükümdarların üzerindeki hükümdardır. Tanrı, her insanoğlunda eşsiz bir yüzünü ortaya çıkarır. Bu nedenle her insanın Sezar'ı değil, Tanrı'yı takip etmesi gerekir.

Talmud'ta zikredilen rabbilerin pasajı olmaksızın İsa'nın verdiği cevabın anlamı belirsizliğini sürdürür. İsa'nın hikâyesi olmaksızın da Talmud pasajı günlük hayata katkı sağlamaksızın “yalnızca teolojik olarak” kalır. Tam olmak ve dünyada bütünlüğü yaratmak için pasajlar birbirine ihtiyaç duyar. Yine de Talmud ve Yeni Ahit'in editör ve düzenleyenleri bu iki pasajı bir arada dikkate almadılar. Bu okumanın bana öğrettiği bütünlüğün ikinci düzeyi Yahudi Hıristiyan ilişkilerinin sınırlarını düzenlemenin önemli olduğudur.

Yahudi geleneğinde, bir giysiyi kutsal yapan, “*tzitzit*”⁴ -*Erkekler tarafından geleneksel ya da törensel elbisenin dört tarafına dikilen püskül*⁴- dikkatli ve bilinçli bağlamaktır. Tıpkı toprak sahibinin tarlasının köşelerindeki toprakları fakir ve

⁴ Tesniye 22:12.

topraksız insanların hasat etmesine izin vermesi gibi. Bu şekilde giysinin bu dört köşesi bize hatırlatır ki; seninki benimki şeklinde topraklara çit çekmek iyi komşular yapmaz toprakların bir kısmını çit çekmeksizin bırakmak iyi komşular yapar.

Bir püskülü püskül yapan şey benim elbisemle ve evrensel havayla karışımıdır. "Tzitzit"i yapan şey püsküllerin aceleyle değil de bir bilinç ve kutsal modelle göre bağlanmasıdır.

Gelenekler arasında ihtiyaç duyduğumuz şey budur. Ne bütün sınırların fesh edilmesi ne de bir duvarın ya da çitin örülmesi değil aksine bilinç ve kutsal püsküllerin bir birine bağlanmasıdır.

Ben bu iki pasajı -bağlantı iplikleri olarak uzanan aynı zamanda üzerinde bağlandıkları iki farklı elbiseyi şereflendiren- iki geleneğin Püskülleri "Tzitzit" olarak düşünüyorum. Şayet biz bu kutsal püskülleri bağlamada başarısız olursak ya da görünmez olmaları için onları bırakırsak giysiler kutsallıklarını kaybeder. Bu yüzden Rabbi Jesus ve Talmud Rabbilerinin farklı oldukları yerlerin yanı sıra paylaştıkları noktayı görmek için yeni bir bakış açısıyla bakmak gerekir.